

# EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

## PÁTÁ SEKCE

### VĚC PEJŘILOVÁ proti ČESKÉ REPUBLICE

(stížnost č. 14889/19)

#### ROZSUDEK

Článek 8 • Soukromý život • Nevyhovění žádosti vdovy o oplodnění zmrazenými spermiemi zesnulého manžela, které vnitrostátní právo umožňuje jen párům a *inter vivos* • Úmysl zákonodárce chránit svobodnou vůli muže, který dal souhlas s asistovanou reprodukcí, a právo nenarozeného dítěte znát své rodiče • Neexistence shody na evropské úrovni • Široký prostor pro uvážení nebyl překročen

ŠTRASBURK

8. prosince 2022

*Tento rozsudek nabude právní moci za podmínek stanovených v čl. 44 odst. 2 Úmluvy. Může být předmětem formálních úprav.*

*Rozsudek je v autentickém anglickém znění publikován na internetových stránkách Evropského soudu pro lidská práva v databázi HUDOC ([www.echr.coe.int](http://www.echr.coe.int)). Pořizovaný úřední překlad do českého jazyka není autentickým zněním rozsudku.*

**Ve věci Pejřilová proti České republice,**

Evropský soud pro lidská práva (pátá sekce), zasedající v senátu ve složení

Georges Ravarani, *předseda*,

Mārtiņš Mits,

Lado Chanturia,

María Elósegui,

Mattias Guyomar,

Kateřina Šimáčková,

Mykola Gnatovskyy, *soudci*,

a Victor Soloveytchik, *tajemník sekce*,

S ohledem na:

stížnost (č. 14889/19) proti České republice podanou k Soudu podle článku 34 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod („Úmluva“) českou občankou paní Hanou Pejřilovou („stěžovatelka“) dne 12. března 2019;

rozhodnutí oznámit stížnost české vládě („vláda“);

stanovisko předložené žalovanou vládou a odpověď na toto stanovisko zaslanou stěžovatelkou;

vyjádření předložené organizací European Centre for Law and Justice, již předseda sekce povolil vstoupit do řízení jako vedlejší účastník;

po poradě konané dne 15. listopadu 2022,

vynesl tento rozsudek, který byl přijat uvedeného dne:

## ÚVOD

1. Stížnost se týká nevyhovění žádosti stěžovatelky o použití zmražených spermií jejího zesnulého manžela při postupu asistované reprodukce (článek 8 Úmluvy).

## SKUTKOVÝ STAV

2. Stěžovatelka se narodila v roce 1983 a žije v Bernaticích. Zastupovala ji P. Langerová, advokátka působící v Olomouci.

3. Vládu zastupoval její zmocněnec V. A. Schorm z Ministerstva spravedlnosti.

4. Skutkové okolnosti případu lze shrnout následovně.

5. Stěžovatelka a její manžel uzavřeli v roce 2012 manželství. Jelikož se jim nedařilo počít dítě přirozeným způsobem a manžel stěžovatelky trpěl závažným onemocněním, požádali o pomoc centrum asistované reprodukce („centrum“).

6. Dne 26. června 2014 si manžel stěžovatelky nechal zmrazit spermie, přičemž podepsal souhlas s jejich uchováním pro účely léčby neplodnosti. Souhlas obsahoval mimo jiné poučení o tom, že před každým rozmrazením spermií pro účely asistované reprodukce bude vyžadován další písemný souhlas a že nebylo-li jednoznačně určeno jinak, v případě úmrtí dárce bude skladování spermií ukončeno.

7. Dne 15. prosince 2014 podepsali stěžovatelka a její manžel formuláře informovaného souhlasu s léčbou neplodnosti metodou mimotělního oplodnění (IVF), rozmrazením spermií manžela stěžovatelky a jejich použitím pro účely intracytoplasmatické

injekce. Podpisem formulářů se zavázali informovat centrum o změnách v jejich vztahu, které by mohly mít za následek ukončení léčby.

8. Zdravotní stav stěžovatelčina manžela se následně zhoršil a dne 16. června 2015 manžel stěžovatelky zemřel, aniž byly podniknuty další kroky; ze spisu zejména nevyplývá, že by stěžovatelka zahájila nezbytnou hormonální léčbu nebo že by jí byla odebrána vajíčka.

9. Dne 7. září 2015 stěžovatelka požádala o provedení oplodnění svých vajíček s použitím zmrazených spermií zesnulého manžela. Centrum žádosti odmítlo vyhovět s odůvodněním, že takový postup by byl v rozporu se zákonem, a navrhlo stěžovatelce zahájit soudní řízení, v jehož rámci by obě strany mohly uzavřít smír.

10. Stěžovatelka proto dne 26. října 2015 podala k soudu žalobu, jíž se domáhala, aby byla centru uložena povinnost provést léčbu a v souladu s přáním jejího manžela doloženým výše uvedenými souhlasy oplodnit její vajíčka jeho spermiemi.

11. Při ústním jednání dne 4. dubna 2016 obě strany projevily ochotu uzavřít smír. Okresní soud Plzeň-město téhož dne tento smír neschválil pro rozpor s ustanovením § 6 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách („zákon o SZS“), podle kterého nesměl být souhlas s léčbou starší šesti měsíců.

12. Dne 22. července 2016 toto usnesení potvrdil Krajský soud v Plzni, který uvedl, že zákon o SZS umožňuje podstoupit léčbu neplodnosti pouze páru, nikoli ženě bez partnera, a že cílem příslušného ustanovení je poskytnout dětem počatým metodou asistované reprodukce alespoň počáteční možnost vyrůstát s oběma rodiči. V daném případě však pár tvořený stěžovatelkou a jejím zesnulým manželem přestal úmrtím manžela existovat. Soud dospěl k názoru, že i když zesnulý manžel stěžovatelky o léčbu požádal a udělil k ní počáteční souhlas, jeho pozdější vůli nelze předjímat a nahrazovat soudním rozhodnutím. Jeho předchozí souhlas nemohl být považován ani za „dříve vyslovené přání“ ve smyslu příslušného zákona, které by bylo pro centrum závazné, neboť nebyl udělen v zákonem předepsané formě.

13. Dne 28. listopadu 2016 okresní soud stěžovatelčinu žalobu zamítl. Ztotožnil se s odůvodněním obsaženým v usnesení krajského soudu ze dne 22. července 2016 a vyslovil názor, že stěžovatelka nesplňovala podmínky pro podání žádosti o asistovanou reprodukci stanovené zákonem o SZS, neboť již nežila v páru a neexistoval platný informovaný souhlas jejího zesnulého manžela.

14. Dne 30. května 2017 na základě odvolání stěžovatelky výše uvedený zamítavý rozsudek potvrdil krajský soud. Ztotožnil se s názorem, že stěžovatelčina žádost byla v rozporu s ustanoveními § 6 a 8 zákona o SZS, která umožňovala provést umělé oplodnění pouze na základě žádosti a písemného souhlasu neplodného páru, přičemž souhlas nesměl být starší než šest měsíců. Soud konstatoval, že zemřelý manžel stěžovatelky sice udělil nezbytný první souhlas se zahájením léčby, nelze však předjímat, že by v dalším průběhu léčby nezměnil názor; jeho další souhlas tak nebylo možno nahradit soudním rozhodnutím.

15. Rozsudkem sp. zn. 21 Cdo 4020/2017 ze dne 21. února 2018 Nejvyšší soud zamítl stěžovatelčino dovolání, přičemž do značné míry vycházel z relevantní judikatury Soudu. Dospěl k názoru, že posouzení věci z pohledu práva na respektování rodinného života by vyžadovalo existenci „rodiny“, přičemž pouhé přání rodinu založit není článkem 8 chráněno. Připustil však, že nedokončení postupu asistované reprodukce s použitím zmrazených spermií zemřelého manžela stěžovatelky mohlo představovat zásah do práva stěžovatelky na respektování jejího soukromého života.

Nejvyšší soud dále odkázal na komparativní studii příslušné právní úpravy vybraných členských států Rady Evropy, z nichž některé umělé oplodnění *post mortem* za určitých podmínek povolovaly (Belgie a Nizozemsko), jiné je zakazovaly (Francie a Německo). Kromě toho odkázal také na důvodovou zprávu k zákonu o SZS, která dokládala záměr českého zákonodárce.

Pokud šlo o legitimní cíl sledovaný ustanovením § 6 zákona o SZS, Nejvyšší soud nejprve zdůraznil, že v nejlepším zájmu dítěte je narodit se do úplné rodiny a mít oba rodiče, alespoň ve fázi početí. Dále konstatoval, že metody asistované reprodukce jsou dostupné jen pářům léčeným pro neplodnost; po úmrtí muže z tohoto páru však již neplodný pár ve smyslu § 6 zákona o SZS nebude existovat. Požadavek, aby souhlas neplodného páru nebyl starší šesti měsíců, kromě toho chránil dárce spermií a umožňoval mu souhlas odvolat. Dle názoru Nejvyššího soudu nebylo v projednávané věci jasné, zda by si manžel stěžovatelky přál stát se otcem po své smrti, neboť podepsal informovaný souhlas obsahující výslovné ustanovení o zničení zmrazených spermií v případě svého úmrtí. Centrum proto nebylo povinno u stěžovatelky požadovaný postup s použitím zmrazených spermií jejího zemřelého manžela provést.

Nejvyšší soud nakonec dospěl k závěru, že ke skutečnému zásahu do práva stěžovatelky na respektování jejího soukromého života nedošlo, neboť nebyla zcela zbavena možnosti stát se matkou. Stále totiž mohla počít přirozeným způsobem nebo požádat o léčbu s jiným partnerem.

16. Nálezem sp. zn. I. ÚS 1099/18 ze dne 8. listopadu 2018 Ústavní soud zamítl stěžovatelčinu ústavní stížnost. Dospěl k závěru, že obecné soudy se dostatečně vypořádaly s jejími námitkami a svůj právní závěr podrobně zdůvodnily a že Nejvyšší soud náležitě zohlednil ústavní rozměr případu i judikaturu Soudů. Závěry přijaté těmito soudy byly dle názoru Ústavního soudu ústavně konformní a analýza provedená Nejvyšším soudem ukázala, že v dané otázce nepanuje shoda na evropské úrovni.

Ústavní soud dále podotkl, že právní úprava léčby metodou asistované reprodukce vychází z morálních, kulturních, náboženských a etických hodnot společnosti, a je tedy především na zákonodárci, aby stanovil její pravidla.

Jeden z ústavních soudců v odlišném stanovisku připojeném k nálezu vyslovil názor, že zákon by měl bránit pouze situacím, kdy by došlo k narození dítěte proti vůli muže. Příslušná právní úprava byla dle jeho názoru v dané věci zneužita k tomu, aby bylo zabráněno dokončení léčby poté, co manžel stěžovatelky zemřel, a soudy se měly pokusit zjistit, jaké bylo jeho přání.

## RELEVANTNÍ PRÁVNÍ RÁMEC A PRAXE

### I. ZÁKON O SPECIFICKÝCH ZDRAVOTNÍCH SLUŽBÁCH (ZÁKON Č. 373/2011 SB. VE ZNĚNÍ ÚČINNÉM KE DNI 15. PROSINCE 2014)

17. Podle § 3 odst. 1 se asistovanou reprodukci rozuměly metody a postupy, při kterých dochází k odběru zárodečných buněk, k manipulaci s nimi, ke vzniku lidského embrya oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy za účelem umělého oplodnění ženy.

Podle § 3 odst. 3 umělé oplodnění zahrnovalo jak zavedení spermií do pohlavních orgánů ženy, tak přenos lidského embrya vzniklého oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy do pohlavních orgánů ženy (IVF).

18. Podle § 6 odst. 1 bylo možno umělé oplodnění provést ženě v jejím plodném věku, pokud její věk nepřekročil 49 let, a to na základě písemné žádosti ženy a muže, kteří tuto zdravotní službu hodlají podstoupit společně. Žádost neplodného páru žádajícího o umělé oplodnění nesměla být starší než 6 měsíců.

19. Ustanovení § 8 odst. 1 stanovilo, že před zahájením metod a postupů asistované reprodukce bylo centrum povinno podat neplodnému páru informaci o povaze navrhovaných metod a postupů, jejich trvalých následcích a možných rizicích a o způsobu, jakým může být

naloženo s nadbytečnými lidskými embryi, včetně předpokládané výše finančních nákladů na jejich uskladnění a dobu jejich uskladnění.

Podle ustanovení § 8 odst. 2 neplodný pár po obdržení informace podle odstavce 1 udělil písemný souhlas s provedením asistované reprodukce; souhlas musel být udělen opakovaně před každým provedením umělého oplodnění.

20. Podle důvodové zprávy měl navrhovaný zákon umožnit České republice naplnění jejích závazků v oblasti ochrany zdraví a poskytování zdravotních služeb vyplývajících z příslušných mezinárodních dokumentů, včetně Úmluvy a Úmluvy o lidských právech a biomedicině. Jelikož byl muž, který dal souhlas s umělým oplodněním ženy, považován za otce dítěte počatého metodou asistované reprodukce, nemohlo být umělé oplodnění provedeno bez opakovaného udělení souhlasu „neplodného páru“ – před zahájením postupu a před každým pokusem o umělé oplodnění.

## II. KOMPARATIVNÍ STUDIE VLÁDY K AKTUÁLNÍ SITUACI V EVROPĚ

21. Vláda ve svém stanovisku ze srpna 2020 uvedla, že byla schopna porovnat příslušnou právní úpravu v 17 členských státech Rady Evropy, konkrétně v Belgii, Bulharsku, Dánsku, Estonsku, Francii, Chorvatsku, Irsku, Itálii, Německu, Nizozemsku, Norsku, Polsku, Řecku, Slovensku, Slovinsku, Spojeném království a Švýcarsku.

Z výše uvedených zemí pouze Irsko neumožňovalo asistovanou reprodukci ve veřejných zdravotnických zařízeních, avšak připravovalo novou právní úpravu.

Ze zemí, které asistovanou reprodukci umožňovaly, ji polovina povolovala pouze párům (Francie, Itálie, Norsko, Polsko, Řecko, Slovensko, Slovinsko a Švýcarsko), druhá polovina ji umožňovala i jednotlivcům (Belgie, Bulharsko, Dánsko, Estonsko, Chorvatsko, Německo, Nizozemsko a Spojené království). Hlavním důvodem omezení přístupu jednotlivců k asistované reprodukci byla ochrana nejlepšího zájmu dítěte, ačkoli postoj k této otázce se neustále vyvíjel. Podmínkou provedení asistované reprodukce byl souhlas matky a tam, kde bylo povoleno pouze párům, také souhlas jejího manžela nebo partnera. Ve většině zemí byl souhlas platný do odvolání.

Sedm zemí (Belgie, Dánsko, Estonsko, Itálie, Nizozemsko, Řecko a Spojené království) umožňovalo pokračovat v asistované reprodukci i po úmrtí manžela či partnera. V Estonsku musel partner v souhlasu uvést, zda souhlasí s použitím svých spermií pro účely asistované reprodukce i po své smrti; v Itálii museli být oba pacienti naživu v okamžiku oplodnění vajíčka (tj. vzniku embrya), ale po tomto okamžiku bylo možné v asistované reprodukci pokračovat i po smrti manžela nebo partnera. Dalších pět zemí (Belgie, Dánsko, Nizozemsko, Řecko a Spojené království) umožňovalo upravit použití spermií nebo oplodněných vajíček *post mortem* smluvně.

V osmi zemích (Bulharsku, Francii, Chorvatsku, Německu, Norsku, Slovensku, Slovinsku a Švýcarsku) naopak nebylo pokračování v asistované reprodukci po smrti manžela či partnera možné; s výjimkou Slovenska byl tento zákaz stanoven výslovně.

## PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

### K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

22. Stěžovatelka namítala, že by stát měl respektovat její volbu otce jejího dítěte i přání jejího zemřelého manžela mít s ní dítě a měl by jí umožnit pokračovat v postupu asistované reprodukce s použitím zmrazených spermií jejího zemřelého manžela. Dovolávala se článku 8 Úmluvy, jehož příslušné části zní:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu ... ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

#### A. K přijatelnosti

23. Vláda byla přesvědčena, že dovolává-li se stěžovatelka práva na respektování svého rodinného života, stížnost je v tomto ohledu neslučitelná *ratione materiae*.

24. Stěžovatelka tvrdila, že článek 8 Úmluvy je na projednávanou věc použitelný.

25. Soud konstatuje, že mezi účastníky řízení není sporu o tom, že článek 8 je použitelný a případ se týká stěžovatelčina práva na respektování jejího soukromého života. Soud s tímto názorem souhlasí, neboť „soukromý život“ je široký pojem, který zahrnuje mimo jiné právo na respektování rozhodnutí mít dítě či nikoli (viz *Evans proti Spojenému království*, č. 6339/05, rozsudek velkého senátu ze dne 10. dubna 2007, § 71; *A, B a C proti Irsku*, č. 25579/05, rozsudek velkého senátu ze dne 16. prosince 2010, § 212; *Paradiso a Campanelli proti Itálii*, č. 25358/12, rozsudek velkého senátu ze dne 24. ledna 2017, § 163). Soud také již dříve rozhodl, že právo páru počít dítě a využít k tomu účelu metody asistované reprodukce je chráněno článkem 8 (viz *S. H. a ostatní proti Rakousku*, č. 57813/00, rozsudek velkého senátu ze dne 3. listopadu 2011 § 82; *Knecht proti Rumunsku*, č. 10048/10, rozsudek ze dne 2. října 2012, § 54; *Lia proti Maltě*, č. 8709/20, rozsudek ze dne 5. května 2022, § 39).

Soud proto přezkoumá projednávanou věc na poli článku 8, který stěžovatce zaručuje právo na respektování jejího soukromého života.

26. Soud dále konstatuje, že stížnost není zjevně neopodstatněná a není nepřijatelná ani z jiných důvodů podle článku 35 Úmluvy. Musí tedy být prohlášena za přijatelnou.

#### B. K odůvodněnosti

##### 1. Tvrzení účastníků řízení

###### a) Stěžovatelka

27. Stěžovatelka ve stížnosti namítala, že rozhodnutí počít dítě je soukromým rozhodnutím páru, který si přál stát se rodiči, a nemělo by být přezkoumáváno žádným soudem. Zdůraznila, že se s manželem rozhodli využít metody asistované reprodukce kvůli manželovu onemocnění, které mohlo vést k jeho neplodnosti. Rozhodnutí vnitrostátních soudů byla dle jejího názoru formalistická; zejména závěr v otázce, zda by si její manžel býval přál pokračovat v léčbě či nikoli, se neměl opírat o znění formuláře souhlasu, ale o jiné důkazy, jako například výpovědi manželových rodičů, kteří opakovaně udělili souhlas s dalším pokračováním léčby. Stěžovatelka dále tvrdila, že český právní řád výslovně nezakazuje použití spermií zemřelé osoby.

28. Ve svém stanovisku pak stěžovatelka namítala, že příslušná právní úprava není dostatečně předvídatelná a že neexistuje relevantní důvod omezovat platnost souhlasu s umělým oplodněním na šest měsíců, jelikož české právo upravuje možnost již udělený souhlas odvolat. V tomto ohledu podtrhla, že její zemřelý manžel opakovaně podepsal formulář písemného souhlasu, jehož podmínky nemohl změnit, a že jejich rozhodnutí nechat zmrazit jeho spermie bylo důkazem jejich společného přání mít spolu biologicky spřízněné dítě.

29. Pokud šlo o vládou uváděné legitimní cíle, stěžovatelka byla přesvědčena, že napadená právní úprava tyto cíle chránila jen v minimální míře, a nebyla tedy adekvátní, neboť vytvářela bezdůvodnou nerovnost mezi případy přirozeného početí a početí metodou asistované reprodukce. Souhlas udělený párem na počátku procedury asistované reprodukce, při odběru spermií za účelem jejich uchování, by měl podle jejího názoru být dostačující. Zároveň by se tím sjednotil přístup k anonymním dárcům spermií, kteří udělili souhlas jen jednou a jejichž stav (zda jsou naživu nebo zemřeli) nebyl v době oplodnění ověřován, a k identifikovatelným dárcům.

30. Stěžovatelka tvrdila, že požadavky stanovené zákonem o SZS byly způsobilé vyloučit jen zanedbatelné množství situací, ve kterých by dítě nemělo kontakt s jedním z rodičů. České právo například nezakazovalo umělé oplodnění v případech, kdy by formální souhlas udělil muž, který by pouze doprovázel ženu na zákrok a poté by byl formálně zapsán jako otec dítěte, aniž by byl jeho biologickým otcem, a aniž by měl povinnost o dítě pečovat. V případě anonymního dárce spermií nemělo dítě možnost zjistit totožnost svého biologického otce a formálně byl jeho otcem muž, který dal souhlas s asistovanou reprodukcí.

31. Stěžovatelka namítala, že argument vlády o ochraně autonomie vůle muže je příliš restriktivní a kritizovala napadenou právní úpravu za to, že neodlišuje situaci nastalou v projednávané věci, kdy vůle zemřelého muže jasně vyplývala z jeho rozhodnutí nechat si zmrazit spermie kvůli nemoci ohrožující jeho plodnost nebo dokonce život a z opakovaně uděleného souhlasu s léčbou. Manžel stěžovatelky za svého života nikdy nezměnil rozhodnutí mít s ní dítě ani neodvolal svůj souhlas, na rozdíl od partnera stěžovatelky ve věci *Evans* (cit. výše). Stěžovatelka dále namítala, že mohou nastat i jiné situace, kdy nebude svobodná vůle muže respektována, například bude-li přirozenou cestou počato dítě, protože žena přestane užívat antikoncepci, aniž by o tom muže informovala, nebo rozhodne-li se podstoupit přerušení těhotenství bez ohledu na jeho názor.

32. Stěžovatelka také nebyla přesvědčena, že by právní úprava sledovala cíl ochrany morálky, neboť nemohla zabránit situacím, kdy by se asistované reprodukce *de facto* účastnila jen žena, která by byla schopna opatřit si souhlas jakéhokoli muže předstírajícího, že je její partner. Podotkla také, že v anketě zveřejněné v reakci na internetový článek popisující její případ, se více než 88 % z 3 590 čtenářů vyslovilo pro to, aby bylo stěžovateli umožněno v postupu asistované reprodukce pokračovat.

33. Závěrem stěžovatelka uvedla, že prostor státu pro uvážení není neomezený a nemůže ospravedlnit jakýkoli zásah a zcela jistě ne takový, k jakému došlo v projednávané věci, který jí zabránil mít se svým manželem potomka. Namítala, že nebude moci podstoupit umělé oplodnění *post mortem* v zahraničí, neboť spermie nelze převézt bez výslovného souhlasu jejího zemřelého manžela.

#### **b) Vláda**

34. Vláda nerozporovala, že situace stěžovatelky spadá do oblasti práva na respektování soukromého života; nadto byla přesvědčena, že případ nastoluje významné a citlivé otázky zasluhující pečlivé posouzení. S odkazem na přístup, který Soud uplatnil při projednávání nedávných stížností týkajících se asistované reprodukce (vláda odkázala na věci *S. H. a ostatní proti Rakousku* (cit. výše); *Knecht* (cit. výše); *Parrillo proti Itálii*, č. 46470/11, rozsudek velkého senátu ze dne 27. srpna 2015, § 167), a na Soudem položené otázky byla

vláda přesvědčena, že projednávanou věc je třeba posoudit z pohledu negativních závazků státu. Vláda se ztotožnila s názorem vrcholných vnitrostátních soudů, že rozhodnutími soudů, jimiž nebyl schválen smír mezi stěžovatelkou a centrem a následně zamítnuta žaloba, kterou se stěžovatelka domáhala pokračování procesu asistované reprodukce i po smrti svého manžela, bylo zasaženo do práva stěžovatelky na respektování jejího soukromého života.

35. Vláda však tvrdila, že výše uvedený zásah měl oporu v ustanoveních § 6 odst. 1 a § 8 odst. 2 zákona o SZS, která stanovila dvě kogentní a kumulativní podmínky provedení umělého oplodnění, z nichž ani jednu stěžovatelka nesplnila. Podle názoru vlády byla právní úprava stěžovatelce dostupná a centrum stěžovatelku o požadavcích stanovených zákonem o SZS opakovaně informovalo. Pokud jde o předvídatelnost právní úpravy, vláda připustila, že stěžovatelčin případ byl vůbec prvním, kdy soudy dostaly příležitost vyjasnit oba základní požadavky. Pokud jde o šestiměsíční dobu platnosti párem uděleného souhlasu, soudy dospěly k závěru, že cílem zákonodárce bylo chránit nejen svobodnou vůli muže, který udělil s umělým oplodněním souhlas, ale také právo nenarozeného dítěte znát své rodiče. Zvláštní a mimořádná povaha umělého oplodnění a jeho významný dlouhodobý dopad na životy dotčených osob podle vlády ospravedlňovaly stanovení přísnějších lhůt než u jiných lékařských zákroků.

Soudy také potvrdily, že stanovením podmínky, že žádost o provedení asistované reprodukce musí podat neplodný pár, zákonodárce zamýšlel umožnit asistovanou reprodukci pouze *inter vivos* a zajistit, že bude dítě počato párem. Umělé oplodnění spermiemi zemřelého muže české právo skutečně nepřipouštělo, neboť neplodný pár po úmrtí muže již neexistoval jako pár. K tvrzení stěžovatelky, že české právo neupravuje situace, kdy bylo dítě počato proti vůli muže pohlavním stykem, a že rozhodnutí o přerušení těhotenství závisí jen na vůli ženy (viz § 31 výše), vláda uvedla, že situace, kdy je embryo vytvořeno uměle, je zásadně odlišná a vyžaduje souhlas obou osob, které poskytují své zárodečné buňky.

36. Vláda dále uvedla, že předmětný zásah sledoval dva legitimní cíle. Zaprvé, pokud jde o ochranu práv a svobod jiných, účelem právní úpravy bylo ochránit práva a svobody nenarozeného dítěte tím, že mu alespoň v okamžiku početí poskytne možnost narodit se do úplné rodiny nebo že situace, kdy tomu tak nebude, alespoň omezí na minimum. Právní úprava dále chránila autonomii vůle muže, který dal souhlas s využitím asistované reprodukce, neboť skutečnost, že k ní dal souhlas za svého života, automaticky neznamenala, že by s ní souhlasil i po své smrti. A zadruhé, zásah sledoval cíl ochrany morálky, neboť asistovaná reprodukce představovala nesmírně složitou a citlivou otázku; zákonodárcem zvolené politické řešení bylo především odrazem morálních, kulturních, náboženských a etických hodnot společnosti. Vláda v této souvislosti vyjádřila přesvědčení, že anketu v internetovém diskuzním fóru, na které odkázala stěžovatelka (viz § 32 výše), nelze v žádném případě považovat za spolehlivý zdroj informací o názorech společnosti jako celku.

Zákon o SZS byl kromě toho přijat za účelem ochrany pacientů a jejich práv a naplnění mezinárodních závazků České republiky v oblasti lidských práv (viz § 20 výše).

37. Co se týče nezbytnosti zásahu, vláda byla přesvědčena, že vzhledem ke složitým otázkám, jež byly v sázce, a neexistenci shody na evropské úrovni by stát měl požívat značně široký prostor pro uvážení při stanovení podmínek využití asistované reprodukce. Vláda v tomto ohledu podtrhla, že mezi členskými státy Rady Evropy dosud nebylo dosaženo shody v otázce, zda povolit asistovanou reprodukci po partnerově smrti (viz § 21 výše). Považovala také za významné, že v projednávané věci na rozdíl od případu *Evans* (cit. výše) stěžovatelce nebylo znemožněno stát se matkou vlastního biologického dítěte, neboť mohla počít dítě s jiným partnerem nebo si dokonce nechat oplodnit vajíčka spermiemi svého zemřelého manžela v některé ze zemí, které umělé oplodnění *post mortem* umožňovaly. Vláda v tomto ohledu uvedla, že stěžovatelka se sice obrátila na centrum a obdržela obecné informace o převozu spermií do zahraničí (ke kterému byl obecně vyžadován souhlas dárce), avšak nikdy

o tento převoz oficiálně nepožádala. Centrum přitom podle svého vyjádření zmrazené spermie zesnulého manžela stěžovatelky nadále uchovávalo.

38. Vláda dále zdůraznila, že soudy musely v projednávané věci vyvažovat individuální zájmy stěžovatelky oproti zájmům jejího zemřelého manžela a jejího nenarozeného dítěte a rovněž veřejnému zájmu na zajištění a podpoře porodnosti v úplných rodinách. Dle názoru vlády při tom soudy postupovaly pečlivě a nevykročily ze širokého prostoru pro uvážení. Svá rozhodnutí podepřely relevantními a dostatečnými důvody a podařilo se jim nalézt spravedlivou rovnováhu mezi jednotlivými protichůdnými zájmy.

39. A konečně, vláda podotkla, že souhlas udělený stěžovatelkou a jejím manželem dne 15. prosince 2014 pozbyl platnosti dne 15. června 2015 uplynutím zákonné šestiměsíční lhůty a že stěžovatel dne 16. června 2015 zemřel, čímž neplodný pár ve smyslu zákona o SZS přestal existovat. Konstatovala, že ačkoli centrum stěžovatelku opakovaně upozornilo na zákonné podmínky, stěžovatelka nepodnikla během této šestiměsíční lhůty žádné kroky směřující k umělému oplodnění ani nevysvětlila, proč v postupu asistované reprodukce nepokračovala po udělení počátečního souhlasu. Nebylo také zřejmé, proč stěžovatelka a její manžel neudělili souhlas před skončením uvedené lhůty znovu, což vedlo vnitrostátní soudy k závěru, že není možné s jistotou určit skutečnou vůli zemřelého manžela stěžovatelky, zejména jestliže byl při podpisu písemného souhlasu informován, že jeho biologický materiál bude v případě jeho úmrtí zničen (viz § 6 výše). Vláda podotkla, že pochybnosti o vůli stěžovatelčina manžela by bylo možno vyjasnit s pomocí adekvátních nástrojů nabízených právním řádem, například institutu dříve vysloveného přání, notářského zápisu, zmínky v závěti atd. Stěžovatelka však nepředložila žádný důkaz o tom, že si její manžel přál, aby se jeho dítě počaté metodou asistované reprodukce narodilo i v případě jeho úmrtí.

#### c) European Centre for Law and Justice

40. Organizace European Centre for Law and Justice uvedla, že na rozdíl od embryí, k nimž mají určitá práva obě osoby, které poskytly svůj genetický materiál, jsou gamety spojeny pouze s osobou, která je poskytl; stěžovatelka proto neměla ke gametám svého zesnulého manžela žádná práva, přičemž účelem byla ochrana jeho práv.

41. Organizace dále uvedla, že ve většině zemí je asistovaná reprodukce umožněna jen heterosexuálním pářům, jejichž oba partneři jsou naživu a v plodném věku. Oplodnění *post mortem* deformuje terapeutický účel této procedury a stává se nástrojem k prosazení práva mít dítě-sirotka, čímž zasahuje do práv a zájmů dětí počatých touto cestou. Zákaz některých forem asistované reprodukce, jako například IVF s pomocí darovaných gamet, je proto slučitelný s Úmluvou (vedlejší účastník odkázal na věc *S. H. a ostatní proti Rakousku* (cit. výše)).

## 2. Hodnocení Soudů

#### a) Předběžné úvahy

42. Soud připomíná, že právo počít dítě a využít za tím účelem lékařsky asistovanou reprodukci je chráněno článkem 8 (viz judikaturu citovanou v § 25 výše). Skutečnost, že je v současné době technicky možné uchovávat lidská embrya ve zmrazeném stavu, zakládá zásadní rozdíl mezi IVF a oplodněním prostřednictvím pohlavního styku, totiž možnost, aby mezi vytvořením embrya a jeho implantací do dělohy uplynula určitá doba, která může být i značná. Soud je toho názoru, že je nejen legitimní, ale i žádoucí, aby stát vytvořil právní mechanismus, který bude možnost takového časového odstupu zohledňovat (viz *Evans*, cit. výše, § 84).

43. Úkolem Soudu není nahrazovat příslušné vnitrostátní orgány při rozhodování o nejvhodnější politice pro úpravu otázek týkajících se umělého oplodnění, zejména postupů, které je třeba dodržet, nebo orgánů, které se na něm mají podílet a do jaké míry, a to zejména

s ohledem na skutečnost, že IVF léčba i nadále vyvolává citlivé morální a etické otázky na pozadí rychle se vyvíjejících lékařských a vědeckých poznatků. To je důvod, proč Soud považoval za nutné přiznat v této souvislosti žalovanému státu široký prostor pro uvážení (viz *Evans*, cit. výše, § 81; *S. H. a ostatní proti Rakousku*, cit. výše, § 97). Prostor státu pro uvážení se v zásadě vztahuje na rozhodnutí, zda v dané oblasti zasáhnout, a pokud tak stát učiní, i na stanovení podrobných pravidel s cílem nalézt spravedlivou rovnováhu mezi protichůdnými veřejnými a soukromými zájmy (viz *Evans*, cit. výše, § 82).

44. Ve výše zmiňovaných případech, zejména ve věci *Evans* (cit. výše, § 39–42) a *S. H. a ostatní proti Rakousku* (cit. výše, § 35–40) se Soud opíral o komparativní studii právní úpravy lékařsky asistovaného početí a ochrany embrya ve 39 státech, včetně 35 členských států Rady Evropy. Tento průzkum, zejména odpovědi na otázky č. 19 a 20 týkající se dostupnosti metod asistované reprodukce pro vdovu, ukázal, že přenos embrya oplodněného v době, kdy byl manžel dosud naživu, byl povolen ve čtyřech členských státech (Německu, Spojeném království, Španělsku a Švýcarsku). V 16 členských státech, včetně České republiky, bylo použití embrya po smrti manžela zakázáno, 12 členských států tuto otázku neupravovalo a od tří států nebylo možno získat dostatek informací. Pokud jde o umělé oplodnění a IVF s použitím spermií zemřelého, 18 členských států, včetně České republiky, tyto postupy neumožňovalo, zatímco dva (Španělsko a Spojené království) je podmiňovalo předchozím informovaným souhlasem manžela, 12 států tyto otázky neupravovalo a od tří členských států se nepodařilo získat dostatek informací pro jednoznačný závěr.

45. Soud připouští, že právní předpisy v oblasti lékařsky asistovaného početí se obecně rychle vyvíjejí, jak to dokládá srovnání výše uvedené studie v rámci Rady Evropy z roku 1998 a průzkumu provedeného Mezinárodní federací společností pro plodnost v roce 2007 (viz *S. H. a ostatní proti Rakousku*, cit. výše, § 40). V projednávané věci však vyvstávají specifické etické otázky související se záležitostmi veřejného zájmu (viz § 50 níže), což umožňuje přiznat státům široký prostor pro uvážení. Každopádně přehled předložený českou vládou (viz § 21 výše), založený na informacích získaných od členských států, který přikládá daným otázkám značný význam a pozorně sleduje vývoj v této oblasti, potvrzuje, že v této oblasti neexistuje mezi členskými státy jasná shoda.

46. Soud také souhlasí s tvrzením vlády (viz § 34 a 38 výše), že otázky vyvstávající v projednávané věci jsou svojí povahou morálně a eticky citlivé a zahrnují kromě individuálních i celou řadu širších, veřejných zájmů. Jelikož se týkají právní úpravy léčby pomocí IVF, souhlasu, který musí být udělen k použití genetického materiálu poskytnutého pro tento účel a použití spermií zemřelého muže, o kterýchžto otázkách neexistuje jednoznačná shoda na evropské úrovni, Soud je v souladu se svojí výše uvedenou judikaturou toho názoru, že žalovanému státu musí být v projednávané věci přiznán široký prostor pro uvážení.

47. Soud musí také zhodnotit, zda ustanovení právních předpisů České republiky tak, jak byla v projednávané věci použita, vedla k zásahu do práva stěžovatelky na respektování jejího soukromého života (negativní závazky státu) nebo k nesplnění pozitivního závazku státu v tomto ohledu. Dle názoru Soudu lze mít za to, že předmětná právní úprava nastoluje otázku, zda existuje pozitivní závazek státu umožnit ženě, jejíž partner si nechal na základě společného přání páru počít dítě metodou umělého oplodnění odebrat spermiie, použít zmrazené spermiie i po jeho smrti. Na věc však lze nahlížet také jako na zásah státu do práva stěžovatelky na respektování jejího soukromého života v důsledku odepření možnosti podstoupit léčbu neplodnosti vyvinutou lékařskou vědou. Soud bude projednávanou věc posuzovat z pohledu zásahu do práva stěžovatelky využívat metod asistované reprodukce v důsledku působení § 6 odst. 1 a § 8 odst. 2 zákona o SZS, neboť jí v tom fakticky bránila aplikace tohoto předpisu, který se u českých soudů pokusila neúspěšně napadnout. Použitelné zásady týkající se odůvodněnosti podle čl. 8 odst. 2 Úmluvy jsou nicméně podobné pro oba uplatňované analytické přístupy (viz *Evans*, cit. výše, § 75; *S. H. a ostatní proti Rakousku*, cit. výše, § 88).

**b) Dodržení čl. 8 odst. 2 Úmluvy***(i) V souladu se zákonem*

48. Soud je v první řadě toho názoru, že předmětné opatření bylo stanoveno zákonem, a sice ustanoveními § 6 a 8 zákona o SZS (viz § 17–19 výše).

*(ii) Legitimní cíl*

49. Soud dále konstatuje, že mezi účastníky řízení je sporné, zda opatření sledovalo jeden nebo více legitimních cílů. Vláda tvrdila, že účelem právní úpravy byla ochrana práv a svobod jiných, konkrétně nenarozených dětí a zemřelých mužů, a dále ochrana morálky (viz § 36 výše). Stěžovatelka s tím nesouhlasila a namítala, že napadená právní úprava chrání vládou zmiňované zájmy jen v minimální míře. Podle jejího názoru také zakládala bezdůvodnou nerovnost mezi případy přirozeného početí a početí pomocí asistované reprodukce, a v druhém z uvedených případů navíc nerovnost mezi anonymními a identifikovatelnými dárci (viz § 29–32 výše).

50. Soud připomíná, že ve věci *Evans* (cit. výše, § 84) uznal za legitimní, jestliže stát zavede právní mechanismus zohledňující možnost, že v rámci IVF vznikne časová prodleva mezi vytvořením embrya a jeho implantací do dělohy. Podle názoru Soudu tyto úvahy platí *a fortiori* pro situaci, kdy byly pouze zmrazeny spermie, ale ještě nebylo vytvořeno embryo. Je skutečně významné, že na rozdíl od věci *Parrillo* nebo *Knecht* (obě cit. výše) není předmětem sporu v projednávané věci použití zmrazených embryí, jimž Soud přiznal určitý „potenciál pro život“ (viz *Parrillo*, cit. výše, § 167), nýbrž možnost použít zmrazené spermie zemřelé osoby. Ta vyvolává spíše etickou otázku spojenou s aspekty veřejného zájmu, které se mohou týkat mimo jiné situace dětí, jež by se tímto způsobem měly narodit.

51. Podle příslušných ustanovení českého zákona o SZS (viz § 17 a 19 výše) lze umělé oplodnění provést jen na základě písemné žádosti ženy a muže, kteří hodlají společně podstoupit léčbu neplodnosti, přičemž žádost nesmí být starší šesti měsíců. Neplodný pár musí dát k asistované reprodukci také písemný souhlas a tento souhlas musí být udělen před každým pokusem o umělé oplodnění. Vnitrostátní soudy v projednávané věci dospěly k názoru, že stěžovatelka po úmrtí svého manžela již netvořila „neplodný pár“ ve smyslu § 6 zákona o SZS.

52. Podle názoru Soudu rozhodnutí českého zákonodárce přijmout taková ustanovení a jejich výklad vnitrostátními soudy svědčí o záměru respektovat lidskou důstojnost a svobodnou vůli, jakož i o snaze zajistit spravedlivou rovnováhu mezi stranami zúčastněnými na asistované reprodukci tak, aby každá osoba, která daruje genetický materiál za účelem takové léčby, předem věděla, že bez jejího pokračujícího souhlasu nemůže být použit. Soud již v minulosti konstatoval, že takové obecné zájmy jsou legitimní a v souladu s článkem 8 (viz *mutatis mutandis Evans*, cit. výše, § 89).

53. K argumentu stěžovatelky, že anonymní dárce spermií udělují souhlas pouze jednou, a to při darování spermií (viz § 29 výše), Soud podotýká, že text zákona o SZS naznačuje, že souhlas neplodného páru s asistovanou reprodukcí je vyžadován bez ohledu na to, zda je umělé oplodnění prováděno spermiemi poskytnutými anonymním dárce nebo spermiemi partnera ženy. Mezi podmínkami, které je nutno splnit v případě anonymního a identifikovatelného dárce, tedy není žádný rozdíl. Tento závěr je i v souladu s argumentem stěžovatelky, že podle občanského zákoníku se muž, který udělil souhlas s asistovanou reprodukcí (tj. nikoli anonymní dárce), považuje za otce dítěte narozeného prostřednictvím asistované reprodukce (viz § 30 výše).

54. S ohledem na výše uvedené je Soud přesvědčen, že napadené opatření sledovalo legitimní cíl, a sice ochranu morálky a práv a svobod jiných osob.

*(iii) Nezbytnost v demokratické společnosti*

55. K zodpovězení otázky, zda bylo napadené opatření „nezbytné v demokratické společnosti“, musí Soud zhodnotit, zda ve světle celého případu byly důvody jeho přijetí relevantní a dostatečné pro účely čl. 8 odst. 2. S ohledem na prostor státu pro uvážení (viz § 43 a 46 výše) musí Soud pečlivě přezkoumat argumenty, které byly zohledněny během legislativního procesu a které vedly k rozhodnutím učiněným zákonodárcem, a určit, zda byla nalezena spravedlivá rovnováha mezi protichůdnými zájmy státu a osob těmito legislativními rozhodnutími přímo dotčených (viz zejména *S. H. a ostatní proti Rakousku*, cit. výše, § 91 a 97). Z pohledu článku 8 Úmluvy však není nejdůležitější otázka, zda mohl zákonodárce přijmout jiné řešení, které by pravděpodobně nastolovalo spravedlivější rovnováhu, ale zda nalezením rovnováhy v daném konkrétním bodě český zákonodárce nevybočil z prostoru pro uvážení, který mu uvedený článek poskytoval. Při řešení této otázky Soud přikládá určitý význam skutečnosti, jak již bylo řečeno výše, že na evropské úrovni neexistuje dostatečně ustálená shoda v tom, zda si může vdova nechat oplodnit vajíčka zmrazenými spermiemi svého zesnulého manžela (viz *mutatis mutandis S. H. a ostatní proti Rakousku*, cit. výše, § 106).

56. V nyní projednávané věci Soud konstatuje, že stěžovatelka hodlala využít asistované reprodukce proto, že její manžel trpěl závažným onemocněním a nemohli počít dítě přirozeným způsobem (viz § 5 a 27 výše). Před zahájením onkologické léčby si proto manžel stěžovatelky nechal zmrazit spermie (viz § 6 výše). Není sporu o tom, že v důsledku jeho úmrtí by pouze oplodnění s použitím jeho zmrazených spermií umožnilo stěžovatelce mít dítě geneticky spřízněné se zesnulým manželem.

57. Český zákonodárce však použití metod asistované reprodukce omezil tak, že je umožnil pouze párům, jejichž souhlas nebyl starší šesti měsíců. Manžel stěžovatelky zemřel dne 16. června 2015, tj. více než šest měsíců poté, kdy udělil souhlas s rozmrazením svých spermií a jejich použití k IVF (viz § 7 výše). Toho dne proto stěžovatelka přestala splňovat obě výše uvedené podmínky.

58. Soud připomíná, že není v rozporu s požadavky článku 8 Úmluvy, pokud stát přijme právní předpisy upravující důležité aspekty soukromého života, které neumožňují zvážení soupeřících zájmů v každém jednotlivém případě, čímž přispívá k právní jistotě a předchází svévoli a nejednotné praxi, které jsou s individuálním posuzováním nutně spojeny. Jsou-li ve hře takto důležité aspekty, není neslučitelné s článkem 8, pokud zákonodárce přijme pravidla absolutní povahy, jež slouží k posilování právní jistoty (viz *Evans*, cit. výše, § 89; *S. H. a ostatní proti Rakousku*, cit. výše, § 110). V tak citlivé oblasti, jakou je umělé početí, je vskutku zapotřebí brát náležitý ohled na morální aspekty nebo společenskou přijatelnost. Při zkoumání slučitelnosti zákazu určité metody umělého oplodnění s požadavky Úmluvy je třeba vzít v úvahu také legislativní rámec, jehož je zákaz součástí, a zákaz je třeba vnímat v tomto širším kontextu (viz *S. H. a ostatní proti Rakousku*, cit. výše, § 112).

59. Soud připomíná, že projednávaná věc se týká pouze nevyhovění žádosti ženy, jejíž partner si nechal odebrat spermie na základě společného přání páru počít dítě pomocí umělého oplodnění, o použití zmrazených spermií po smrti partnera. V této souvislosti konstatuje, že umělé oplodnění zmrazenými spermiemi poskytnutými partnerem ženy nebo anonymním dárcem je podle českého práva povoleno jen párům a *inter vivos*. Zákon o SZS v zájmu ochrany nejen svobodné vůle člověka, který s asistovanou reprodukcí vyslovil souhlas, jakož i práva nenarozeného dítěte znát své rodiče vyžaduje existenci páru, který si přeje podstoupit léčbu a který musí před každým pokusem o oplodnění udělit písemný souhlas. Ačkoli nenarozené dítě ani zemřelá osoba nejsou nositeli práv podle Úmluvy jako takových (viz např. *Evans*, cit. výše, § 56; *Jäggi proti Švýcarsku*, č. 58757/00, rozsudek ze dne 13. července 2006, § 42), Soud považuje takové úvahy za relevantní a nespatřuje důvod toto legislativní rozhodnutí zpochybnit. Práva podle článku 8 nejsou právy absolutními, a nevyžadují proto, aby členské státy umožnily umělé oplodnění *post mortem*.

60. Soud také poznamenává, že české právo nezakazuje vycestovat a požádat o oplodnění *post mortem* v zemi, která to umožňuje, byť převoz spermií do zahraničí může také podléhat určitým podmínkám (viz § 37 výše). Za stejně významné Soud považuje, že ve většině z těch několika málo zemí, které povolují pokračovat v asistované reprodukci i po smrti manžela nebo partnera, je takový postup doprovázen zárukami týkajícími se předchozího informovaného souhlasu zemřelého (viz § 21 a 44 výše).

61. V projednávaném případě tak Soudu nezbyvá než uzavřít, že vnitrostátní pravidla byla jasná a stěžovatelka na ně byla upozorněna. Vnitrostátní soudy se jejími tvrzeními důkladně zabývaly, dospěly však k závěru, že od ustanovení zákona o SZS se nelze odchýlit. Kromě jiného zdůraznily, že za situace, kdy manžel stěžovatelky podepsal informovaný souhlas obsahující výslovné ustanovení o zničení zmrazených spermií v případě jeho úmrtí, nemohl být jeho další zákonem vyžadovaný souhlas po jeho smrti předjímán a nahrazen soudním rozhodnutím (viz § 14 a 15 výše).

62. Soud neshledává, že by legitimnímu právu stěžovatelky na respektování jejího práva mít dítě geneticky spřízněné s jejím zesnulým manželem měla být přikládána větší váha než legitimním obecným zájmům chráněným napadenou právní úpravou. A to tím spíše, že je v tomto ohledu zapotřebí přiznat České republice široký prostor pro uvážení, který nepřekročila.

63. Vzhledem ke shora vyloženým úvahám je Soud toho názoru, že k porušení článku 8 Úmluvy nedošlo.

## Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *rozhoduje*, že nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy.

Vyhotoveno v anglickém jazyce a sděleno písemně dne 8. prosince 2022 v souladu s čl. 77 odst. 2 a 3 jednacího řádu Soudu.

Victor Soloveytschik  
tajemník

Georges Ravarani  
předseda